

EDUKACJA ARTYSTYCZNA NOWE WYZWANIA



REDAKCJA NAUKOWA

Lidia Kataryńczuk-Mania

Stowarzyszenie Polskich Muzyków Kameralistów

EDUKACJA ARTYSTYCZNA – NOWE WYZWANIA

REDAKCJA NAUKOWA

LIDIA KATARYŃCZUK-MANIA

Zielona Góra - Skarbona

2016

RECENZJA
prof. Jerzy Tosik-Warszawiak

REDAKCJA NAUKOWA
Lidia Kataryńczuk-Mania

REDAKCJA
Małgorzata Kuncewicz

KOREKTA
Małgorzata Kuncewicz

PROJEKT OKŁADKI
Kamil Banaszewski

Publikację dofinansowano ze środków
Uniwersytetu Zielonogórskiego
i Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kameralistów

ISBN 978-83-944467-0-3

© Stowarzyszenie Polskich Muzyków Kameralistów



Druk i oprawa: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego
65-246 Zielona Góra, ul. Podgórna 50

Spis treści

Wprowadzenie.....	7
EDUKACJA ARTYSTYCZNA I JEJ ZNACZENIE W ROZWOJU DZIECI I MŁODZIEŻY.....	
15	
Krystyna Ferenz Charakter doświadczanej edukacji artystycznej a miejsce sztuki w osobistym systemie wartości młodzieży.....	17
Wiga Bednarkowa Homo poeticus - edukacyjne wyzwanie, dydaktyczne transgresje.....	31
Bogumiła Wałak Zmysł estetyczno-artystyczny dziecka a ilustracja w książce.....	49
Emilia Kuligowska Zdolności muzyczne dzieci – badania pilotażowe.....	65
Agnieszka Szymajda Muzyka a emocje dziecka w wieku przedszkolnym.....	83
KONTEKSTY EDUKACJI ARTYSTYCZNEJ - WYZWANIA, NOWE DROGI.....	
101	
Bożena Raszke, Grażyna Enzinger Model nowosądecki w edukacji muzycznej.....	103
Ewa Kumik Wybrane aspekty pracy dydaktyczno-wychowawczej realizowanej w szkolnych zespołach muzycznych.....	113
Małgorzata Kaniowska Wybrane zagadnienia z metodyki pracy dyrygenta z orkiestrą szkoły muzycznej I-go stopnia.....	133
Rafał Majzner Możliwości wykorzystania instrumentarium muzycznego Carla Orffa w edukacji muzycznej – od teorii do praktyki edukacji elementarnej.....	145
Lidia Kataryńczuk-Mania Świadomość nauczycieli w zakresie aktywności głosowej i higieny.....	161
Jolanta Gebreselassie Założenia (nie tylko) teoretyczne profilaktyki zaburzeń głosu dziecięcego	181
Magdalena Mazur Możliwości połączenia elementów logorytmiki i metody „Dyna-Lingua M.S.” w terapii logopedycznej.....	201
Anita Jatzczak Specyfika pracy nauczyciela z zespołem wokalnym.....	225

PROFESJONALNA EDUKACJA ARTYSTYCZNA – DYSKURSY, REFLEKSJE I NARRACJE PEDAGOGICZNE.....	237
Jerzy Marchwiński O znaczeniu kształcenia kameralnego muzyków.....	239
Ewa Klimas-Kuchtowa Zasoby indywidualne i systemowe w diadzie mistrz–uczeń.....	251
Janina Werner Kilka myśli o nauczaniu kameralistyki.....	269
Katarzyna Jankowska-Borzykowska Duet fortepianowy.....	275
Olga Łazarska Uczeń zdolny w dobie reformy. Relacje: uczeń – szkoła, szkoła – dom, nauczyciel – rodzice.....	279
Monika Gardoń-Preinl, Grzegorz Mania Czytanie a'vista w szkole muzycznej II-go stopnia.....	283
Piotr Różański Rola muzyki współczesnej w kształceniu pianistycznym – wybrane aspekty zagadnienia.....	297
Maria Sławek Czy dyrygent jest nam zawsze potrzebny? Praca z orkiestrą młodzieżową „od pulpitu” – refleksje.....	303
UPOWSZECHNIANIE KULTURY.....	311
Monika Gubała Projekty i ich realizacja w szkołach muzycznych.....	313
Marta Kłak-Ambrożkiewicz „Genius Loci – muzeum biograficzne Jana Matejki, różne aspekty działalności”.....	325
Jiří Kusák Muzyka etniczna jako element innowacyjności i modernizacji czeskiego wychowania muzycznego.....	339
Joanna Dziadowiec MUSICA COMMUNITAS INTERCULTURALIS – międzynarodowe festiwale i wymiany kulturalne dzieci i młodzieży jako przykłady budowania międzycywilizacyjnej wspólnoty muzycznej.....	351
Ewa Laskowska, Grzegorz Mania Prawo autorskie jako element kształcenia artystycznego oraz podstawa działalności kulturalnej szkół.....	377

ARTISTIC EDUCATION – NEW CHALLENGES

Contents

Preface.....	7
ARTISTIC EDUCATION AND ITS MEANING FOR THE DEVELOPMENT OF CHILDREN AND YOUTH.....	15
Krystyna Ferenz The nature of the experienced artistic education and a place of art in the personal value system of youth.....	17
Wiga Bednarkowa Homo poeticus - educational challenge, transgressive teaching.....	31
Bogumiła Walak The aesthetic-artistic sense of the child but the illustration in the book.....	49
Emilia Kuligowska Children's musical abilities.....	65
Agnieszka Szymajda Music and emotion by preschool aged children.....	83
CONTEXTS OF THE ARTISTIC EDUCATION - CHALLENGES, NEW DIRECTIONS.....	101
Bożena Raszke, Grażyna Enzinger Model nowosądecki in music education.....	103
Ewa Kumik Selected aspects of teaching and conducting school music groups.....	113
Małgorzata Kaniowska Selected aspects of teaching and conducting orchestras at the primary music schools.....	133
Rafał Majzner The Possibilities of Application of the Carl Orff's Music Instruments in Music Education - from Theory to the Elementary Education Teaching Practice.....	145
Lidia Kataryńczuk-Mania Teachers' awareness of the issue of voice emission and hygiene.....	161
Jolanta Gebreselassie Presupposition (not only) the theoretical prevention of voice disorders in children.....	181
Magdalena Mazur Possibilities of combining speech rhythm exercises with the „Dyna-Lingua M.S.” method in speech therapy.....	201

Anita Jatczak The specificity of the teacher's work with the vocal ensemble.....	225
PROFESSIONAL ARTISTIC EDUCATION - DISCOURSES, REFLECTIONS AND PEDAGOGICAL NARRATIONS.....	237
Jerzy Marchwiński The Importance of Teaching Chamber Music to Musicians.....	239
Ewa Klimas-Kuchtowa The individual and system resources in the master-student relation.....	251
Janina Werner Selected reflections on teaching chamber music.....	269
Katarzyna Jankowska-Borzykowska Piano duo - selected reflections.....	275
Olga Łazarska Talented student and a reform. Interactions: student – school, school – home, teacher – parents.....	279
Monika Gardoń-Preinl, Grzegorz Mania Sight reading in secondary music schools.....	283
Piotr Różański The role of contemporary music in piano education – selected aspects	297
Maria Sławek Do we always need a conductor? Serving as a concertmaster in the conductor- less youth chamber orchestra - reflections.....	303
DISSEMINATION OF CULTURE.....	311
Monika Gubała The implementation of educational projects at music schools.....	313
Marta Kłak-Ambrożkiewicz „Genius Loci—the biographical museum of Jan Matejko, the various aspects of activity”.....	325
Jiří Kusák Ethnic music as a component of innovation and modernisation of Czech music education.....	339
Joanna Dziadowiec MUSICA COMMUNITAS INTERCULTURALIS – international festivals and cultural exchanges of children and young people as examples of building cross-cultural community of music.....	351
Ewa Laskowska, Grzegorz Mania Copyright law as a part of artistic curriculum and basis for schools' cultural activities.....	377

Wprowadzenie

Edukacja artystyczna to ważne zagadnienie kulturalno-społeczne podlegające różnym przeobrażeniom, zarówno ze względu na rozwijającą się refleksję naukową, jak i przemiany o charakterze systemowym. Od lat 90-tych XX wieku wzrastało zainteresowanie tą dziedziną, ale mimo różnych ciekawych rozwiązań naukowych, dydaktycznych i praktycznych nadal zauważalne jest jej marginalizowanie. Pomimo licznych prac podkreślających potencjał edukacji artystycznej, jest on zbyt rzadko dostrzegany, brakuje świadomości zarówno ogólnospołecznej, jak i w samych środowiskach nauczycielskich i pedagogicznych. Ów brak świadomości dotyczy w szczególności rozległych korzyści dla rozwoju ogólnego, jakie przynosi obecność sztuki z jej aktywnościami twórczymi. Dotyczy także takich aspektów, jak uwrażliwienie dzieci i młodzieży na wartości, tradycje, nowe odkrycia, wyzwania. Czy zauważamy otaczające nas piękno? Czy dostrzegamy artystyczne możliwości ludzi? Czy stwarzamy warunki dla aktywności artystycznej i twórczej współpracy? Czy jesteśmy w stanie podołać nowym wyzwaniom? Gotowych odpowiedzi nie znajdziemy, gdyż jest to problematyka niekończąca się, jednak możemy spróbować szukać i w trakcie poszukiwań odkrywać piękno, artyzm, wartości. Dierżymir Jankowski słusznie zwraca uwagę, że „cywilizacja modyfikuje głównie warunki, [...], wyznacza kolejne wyzwania [...]”; a społeczna determinacja zachowań ludzi i rozwoju ich osobowości przekroczyła, wraz z pojawieniem się kultury masowej, granice małych i średnich grup społecznych oraz

lokalnych środowisk i objęła wielkie rzesze ludzi, uniformizując i uprzedmiotawiając ich w skali dotąd nie spotykanej”¹.

Publikacja „**Edukacja artystyczna – nowe wyzwania**” jest efektem współpracy różnorodnych środowisk naukowych, artystycznych, oświatowych i kulturalnych. Problematyka niniejszej książki dotyczy edukacji artystycznej ukazanej w aspekcie różnych dziedzin. Dostrzegany jest człowiek ze swoją aktywnością, potencjałem twórczym i odtwórczym, który uczestniczy w procesach kreatywnych, kulturalnych, społecznych, prawniczych, psychologicznych i zdrowotnych. Punkt wyjścia stanowi holistyczne spojrzenie na cały system, uwzględnienie edukacji artystycznej w jej różnorodnych aspektach². Dopiero takie ujęcie pozwala na dostrzeżenie wieloaspektowości, wielowątkowości dziedziny. Pozwala również dostrzec wspólne problemy i wyzwania. Dlatego w publikacji połączono perspektywy kształcenia ogólnego, specjalistycznego, jak i wybranych aspektów upowszechniania kultury. Często bowiem obserwowana separacja dyskursów jest z pewnością jedną z ważniejszych przyczyn marginalizowania edukacji artystycznej.

Publikacja składa się z czterech, tematycznie uzupełniających się, części. W Części I, zatytułowanej „**Edukacja artystyczna i jej znaczenie w rozwoju dzieci i młodzieży**”, znajdujemy pięć artykułów, dotyczących roli edukacji artystycznej w osobistym systemie wartości, walorów estetyczno-artystycznych w poezji, w książkach, w muzyce i ich wpływu na emocje i zdolności.

Krystyna Ferenz w artykule „**Charakter doświadczanej edukacji artystycznej a miejsce sztuki w osobistym systemie wartości**

¹ *Edukacja kulturalna i aktywność artystyczna*, Jankowski, D. (red.), Poznań: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 1996, s.8.

² Ślusznie bowiem podkreśla się, iż kultura to „system naczyń połączonych”, a edukacja jest jednym z elementów tego systemu, zob. G. Mania, M. Gubała, *Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Kultura i jej rozwój a muzykowanie zespołowe i zmiany w szkolnictwie artystycznym”*, „Konteksty Kształcenia Muzycznego”, nr 2 (3)/2015, s. 117.

młodzieży” podkreśla znaczenie i rozumienie edukacji artystycznej jako ważnego elementu szerszego procesu wchodzenia człowieka w kulturę. Z kolei Wiga Bednarkowa w „**Homo poeticus – edukacyjne wyzwanie, dydaktyczne transgresje**” zachęca do czytania literatury a szczególnie poezji, które stanowią część składową edukacji artystycznej. Wskazuje w badaniach własnych na potrzebę wprowadzenia dydaktyki aktywizującej dziecko w trzech wymiarach: konstruktywnym, socjokonstruktywnym i konektywnym – charakterystycznym dla cywilizacji cyfrowej. „**Zmysł estetyczno-artystyczny dziecka a ilustracja w książce**” autorstwa Bogumiły Walak sygnalizuje znaczenie roli nauczyciela w pracy z dziećmi, zwłaszcza młodszymi, nad odbiorem ilustracji książkowej i kształtowaniem u dzieci gustu estetycznego. Ważnym aspektem w rozwoju dzieci są zdolności muzyczne. Emilia Kuligowska, w artykule „**Zdolności muzyczne dzieci – badania pilotażowe**”, przedstawia narzędzie badawcze – test muzyczny zaproponowany przez Edwina Eliasa Gordona i wyniki jego wykorzystania w badaniach wśród dzieci pięcio- i sześcioletnich. Autorka specjalizująca się teorii nauczania muzyki według Edwina E. Gordona podkreśla, że jest to ważny czas na rozwijanie zdolności muzycznych w warunkach codziennych obowiązków w przedszkolu. Podobnie Agnieszka Szymajda dzieli się swoimi doświadczeniami w artykule „**Muzyka a emocje dziecka w wieku przedszkolnym**”. Pisz o dzieciach objętych rocznym programem zajęć indywidualnych, obejmujących elementy muzykoterapii kreatywnej, Orffa, rytmiki, improwizacji inspirowanej muzyką. Wyniki badań wskazują na pozytywne oddziaływanie muzyki na stan emocjonalny dzieci przedszkolnych.

Część II, „**Konteksty edukacji artystycznej - wyzwania, nowe drogi**”, obejmuje osiem artykułów z zakresu dydaktyki muzyki, pracy dyrygenta, pracy z zespołem wokalnym, instrumentalnym a także bardzo istotne zagadnienia profilaktyki i rehabilitacji głosowej.

Otwierający II część publikacji artykuł Bożeny Raszke i Grażyny Enzinger, „**Model nowosądecki w edukacji muzycznej**”, jest ciekawą ofertą edukacyjną skierowaną dla nauczycieli, zarówno do pracy muzycznej z dziećmi i w szkole ogólnokształcącej. Ewa Kumik w „**Wybranych aspektach pracy dydaktyczno-wychowawczej realizowanej w szkolnych zespołach muzycznych**” przybliży specyfikę pracy nauczyciela – dyrygenta prowadzącego zespół muzyczny. Według Autorki praca artystyczna powinna między innymi uwzględniać założenia i potrzeby realizacji różnych zasad nauczania.

Zagadnienia z zakresu dydaktyki muzycznej, warsztatu dyrygenckiego i znaczenia doboru repertuaru Małgorzata Kaniowska przedstawia w artykule pt. „**Wybrane zagadnienia z metodyki pracy dyrygenta z orkiestrą szkoły muzycznej I stopnia**”. Natomiast „**Możliwości wykorzystania instrumentarium muzycznego Carla Orffa w edukacji muzycznej – od teorii do praktyki edukacji elementarnej**” ukazuje Rafał Majzner, który przedstawia badania własne oparte na obserwacjach zajęć prowadzonych przez studentów w ramach praktyk pedagogicznych. Na tej podstawie konkluduje, iż piosenki, którym towarzyszy prosty akompaniament perkusyjny, stają się ciekawsze i atrakcyjniejsze dla dzieci.

Bardzo istotnym elementem w codziennej pracy każdego nauczyciela jest świadome posługiwanie się głosem, który jest podstawowym narzędziem pracy. Tę problematykę poruszają kolejni autorzy. Lidia Kataryńczuk-Mania, w artykule „**Świadomość nauczycieli w zakresie aktywności głosowej i higieny**”, podkreśla znaczenie emisji i higieny głosu w codzienności edukacyjnej. Głos, to człowiek i bardzo ważny jest jego wymiar profilaktyczno-artystyczny, szczególnie w pracy z dziećmi. Autorka wskazuje, na podstawie pilotażowych badań, jak niska jest świadomość nauczycieli dbania o głos, jakie zaniedbania towarzyszą doskonaleniu nauczycieli w zakresie emisji i higieny głosu.

Kontynuacją tej tematyki jest artykuł Jolanty Gebrelassie pt. **„Założenia (nie tylko) teoretyczne profilaktyki i zaburzeń głosu dziecięcego”**. Autorka zauważa, że zaburzenia głosu wśród dzieci stanowią istotny problem społeczny. Charakteryzuje czynniki ryzyka zaburzeń głosu a także te czynniki, które głos chronią. **„Możliwości połączenia elementów logorytmiki i metody „Dyna-Lingua M.S” w terapii logopedycznej”** na bazie literatury i własnych doświadczeń wskazuje Magdalena Mazur. Autorka podkreśla znaczenie oddziaływania muzyki w zakresie poprawy jakości pracy z pacjentem – dzieckiem. Umiejętne łączenie metod i elementów terapii logopedycznej z muzyką i ruchem (logopedia artystyczna) korzystnie wpływa na sferę percepcyjną, ruchową i społeczną pacjenta. Tę część zamyka artykuł Anity Jatczak, pt. **„Specyfika pracy nauczyciela z zespołem wokalnym”**. Autorka skupia szczególną uwagę na pracy artystyczno-wokalnej z uczniami szkoły podstawowej. Na przykładzie przeprowadzonych badań własnych przedstawia między innymi: zainteresowania wokalne czy kompetencje dzieci uczęszczających na zespół wokalny. Badania ujawniły, że aktywny udział w zespole przyczynił się, m.in. do opanowania umiejętności poprawnej intonacji, poprawnego oddechu itp.

Część III, zatytułowana **„Profesjonalna edukacja artystyczna – dyskursy, refleksje i narracje pedagogiczne”**, zawiera osiem artykułów poświęconych zagadnieniom profesjonalnej edukacji artystycznej, szczególnie muzycznej. **„O znaczeniu kształcenia kameralnego muzyków”** pisze Jerzy Marchwiński. Autor dzieli się, między innymi, własnymi refleksjami na temat wykonania solowego i zespołowego. Ewa Klimas-Kuchtowa, w artykule **„Zasoby indywidualne i systemowe w diadzie mistrz - uczeń”**, omawia nauczanie jako dwupodmiotowe interakcje zachodzące między uczącym się i nauczającym. Istotne staje się podejście holistyczne do drugiego człowieka. O swoich refleksjach na temat dydaktycznego charakteru kameralistyki i wieloletnich doświadczeniach w zakresie wykonawstwa, w artykule **„Kilka myśli o nauczaniu kameralistyki”**,

dzieli się Janina Werner. Podobnie Katarzyna Jankowska-Borzykowska, w publikacji **„Duet fortepianowy”**, omawia różne aspekty nauczania pianistycznego, pracy artystycznej nad repertuarem na dwa fortepiany i na cztery ręce. Interesującą tematykę, odnoszącą się do roli nauczyciela, szkoły i środowiska w rozwijaniu zdolności ucznia utalentowanego omawia Olga Łazarska - **„Uczeń zdolny w dobie reformy. Relacje: uczeń - szkoła, szkoła - dom, nauczyciel - rodzice”**. Autorka uważa także, że zaangażowanie większej grupy uczniów do czynnego muzykowania może przyczynić się w przyszłości do umuzykalniania społeczeństwa.

Monika Gardoń-Preinl i Grzegorz Mania w artykule **„Czytanie a `vista w szkole muzycznej II stopnia”** podkreślają ważkość rozwijania tej umiejętności w procesie rozwoju pianistycznego i proponują program kształcenia w tym zakresie. Autorzy dzielą się również własnymi doświadczeniami i obserwacjami na podstawie prowadzonych zajęć. Znaczące dla kształcenia pianistycznego zadania, w artykule **„Rola muzyki współczesnej w kształceniu pianistycznym - wybrane aspekty zagadnienia”**, przedstawia Piotr Różański. Autor przedstawia wiele wskazówek dydaktycznych do pracy artystycznej nad repertuarem współczesnym.

„Czy dyrygent jest nam zawsze potrzebny? Praca z orkiestrą młodzieżową „od pulpitu” - refleksje”, nad tym zagadnieniem skupia uwagę Maria Sławek. Dzieli się własnymi refleksjami z pracy z młodzieżową orkiestrą podczas trwania projektu polsko-izraelskiego.

Część IV, **„Upowszechnianie kultury”**, zawiera pięć artykułów dotyczących różnorodnych ścieżek upowszechniania kultury za pośrednictwem lub przy udziale szkolnictwa. Publikacje odnoszą się m. in. różnych aspektów pracy muzealnej, modernizacji czeskiego wychowania muzycznego, szeroko zakrojonej współpracy międzynarodowej w celu budowania międzykulturowej wspólnoty. Tę część zamyka artykuł na temat prawa autorskiego, ważnego elementu działalności kulturalnej i kształcenia artystycznego.

Projekty edukacyjne stanowią interesującą formę aktywności

szkolnej, zwłaszcza w zakresie rozwijania zainteresowań artystycznych. Stanowią okazję do zerwania ze szkolną rutyną i poszukiwania innowacyjnych ścieżek kształcenia. Monika Gubała, w artykule zatytułowanym „**Projekty i ich realizacja w szkołach muzycznych**”, dzieli się doświadczeniami z realizacji projektu „Pocztówki muzyczne - musical - opera dziecięca”, realizowanego przez Szkołę Muzyczną w Dobczycach.

Inne walory artystyczne towarzyszą edukacji artystycznej, jaką promują muzea. Artykuł pt. „**Genius Loci – muzeum biograficzne Jana Matejki, różne aspekty działalności**”, autorstwa Marty Kłak-Ambrożkiewicz, wprowadza Czytelnika w różne formy upowszechniające kulturę, między innymi: „Muzykowanie u Matejków” (nawiązujące do muzykowania domowego, rodzinnego), „Czwartki u Matejków”, wykłady, wystawy itp. Jiří Kusák, w artykule pt. „**Muzyka etniczna jako element innowacyjności i modernizacji czeskiego wychowania muzycznego**”, odnosi się do muzyki etnicznej jako ważnego elementu rozwoju międzykulturowej wrażliwości i odpowiednich kompetencji w procesie edukacji artystycznej. O działalności artystycznej, animacji, ruchu folklorystycznym, wymianie kulturalnej pisze natomiast Joanna Dziadowiec w artykule „**MUSICA COMMUNITAS INTERCULTURALIS - międzynarodowe festiwale i wymiany kulturalne dzieci i młodzieży jako przykłady budowania międzykulturowej wspólnoty muzycznej**”. Całość publikacji zamyka artykuł Ewy Laskowskiej i Grzegorza Mani pt. „**Prawo autorskie jako element kształcenia artystycznego oraz podstawa działalności kulturalnej szkół**”. Tekst porusza ważne dla szkolnictwa artystycznego kwestie twórczości pracowniczej, dozwolonego użytku, ochrony twórczości, przedstawia także podstawowe terminy prawa autorskiego.

Publikacja wyróżnia się oryginalnością i wypełnia lukę w systemie wspierania, rozpoznawania jednostek i placówek zajmujących się w szerokim znaczeniu edukacją artystyczną. Swoją wkład w przygotowanie monografii włożyli naukowcy, artyści,

pedagodzy, psychologdy, animatorzy, terapeuci, prawnicy. Serdecznie pragnę podziękować Wszystkim Autorom za współpracę, licząc na dalszy dyskurs artystyczny. Dziękuję także za wsparcie Dziekanowi Wydziału Pedagogiki, Psychologii i Socjologii Uniwersytetu Zielonogórskiego, prof. dr hab. Markowi Furmankowi, za zaangażowanie i inspiracje Prezesowi Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kameralistów, Grzegorzowi Mania, za dbałość i pracę korekcyjną i techniczną Małgorzacie Kuncewicz W szczególny sposób pragnę podziękować Panu prof. dr hab. Jerzemu Tosikowi -Warszawiakowi, z Akademii Muzycznej w Krakowie, za wnikliwą recenzję i cenne uwagi.

Lidia Kataryńczuk-Mania